כיתות ג'-ד' | חגים ומועדים | שיעור 2 מתוך 4 | 45 דק'

מתאים לממלכתי ולחמ"ד. בחמ"ד אפשר להרחיב בהלכות מקום החנוכייה ובברכות; בממלכתי אפשר להרחיב במחלוקת כדרך של לימוד והקשבה.

נר על פתח הבית: בית שמאי, בית הלל ופרסום הנס

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו ברייתא קצרה מהגמרא ויסבירו את שלוש הדרגות: "נר איש וביתו", "המהדרין" ו"המהדרין מן המהדרין"
- התלמידים ישוו בין שיטת בית שמאי לשיטת בית הלל בסדר הדלקת הנרות
- התלמידים יסבירו למה מניחים את החנוכייה ליד הפתח או בחלון (פרסום הנס)

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה אנחנו בעצם חוגגים בחנוכה: נס, ניצחון, או את האומץ לשמור על מי שאנחנו?

בכיתות ג'-ד' שואלים: למה חשוב שגם אנשים ברחוב יראו את הנרות שלנו?

📖 הסבר למורה

בגמרא, מסכת שבת כא ע"ב, יש ברייתא (מקור מתקופת המשנה) על מצוות נר חנוכה. בסיסית: נר אחד לכל בית בכל לילה ("נר איש וביתו"). מי שרוצה להדר (לעשות את המצווה יפה יותר) מדליק נר לכל אחד מבני הבית. ומי שרוצה להדר עוד יותר, יש שתי שיטות: לפי בית שמאי מדליקים בלילה הראשון שמונה נרות ופוחתים נר בכל לילה; לפי בית הלל מתחילים בנר אחד ומוסיפים נר בכל לילה. אנחנו נוהגים היום כבית הלל.

הגמרא מביאה שני הסברים למחלוקת. לפי אחד, בית שמאי סופרים את הימים שנשארו, ובית הלל סופרים את הימים שעברו. לפי ההסבר השני, בית שמאי מקבילים לפרי החג (הפרים שהוקרבו בסוכות, שמספרם ירד מיום ליום), ובית הלל אומרים "מעלין בקודש ואין מורידין": בדברים של קדושה עולים ולא יורדים.

עוד ברייתא קובעת שמניחים את נר החנוכה על פתח הבית מבחוץ, ומי שגר בקומה עליונה מניח בחלון הפונה לרחוב. בשעת סכנה מניחים על השולחן בפנים, וזה מספיק. הרעיון שמאחורי זה נקרא בפי חז"ל "פרסומי ניסא": לפרסם את הנס, שיראו אותו גם אחרים.

📜 המקורות (מתוך ספריא)

מילים קשות: **תנו רבנן** = לימדו חכמים (ברייתא); **המהדרין** = מי שמהדרים, עושים את המצווה בהידור; **פותח והולך** = מוריד בכל פעם; **מוסיף והולך** = מוסיף בכל פעם; **עלייה** = קומה עליונה; **רשות הרבים** = הרחוב.

תלמוד בבלי, שבת כא ע"ב: כמה נרות?

תָּנוּ רַבָּנַן: מִצְוַת חֲנוּכָּה, נֵר אִישׁ וּבֵיתוֹ. וְהַמְהַדְּרִין, נֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְהַמְהַדְּרִין מִן הַמְהַדְּרִין, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יוֹם רִאשׁוֹן מַדְלִיק שְׁמֹנָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יוֹם רִאשׁוֹן מַדְלִיק אַחַת, מִכָּאן וְאֵילָךְ מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ.

שבת כא ע"ב: למה? שני הסברים

אָמַר עוּלָּא: פְּלִיגִי בַּהּ תְּרֵי אָמוֹרָאֵי בְּמַעְרְבָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא. חַד אָמַר טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי כְּנֶגֶד יָמִים הַנִּכְנָסִין, וְטַעְמָא דְּבֵית הִלֵּל כְּנֶגֶד יָמִים הַיּוֹצְאִין. וְחַד אָמַר טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי כְּנֶגֶד פָּרֵי הַחַג, וְטַעְמָא דְּבֵית הִלֵּל דְּמַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין.

שבת כא ע"ב: איפה מניחים?

תָּנוּ רַבָּנַן: נֵר חֲנוּכָּה מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבַּחוּץ. אִם הָיָה דָּר בַּעֲלִיָּיה — מַנִּיחָהּ בַּחַלּוֹן הַסְּמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וּבִשְׁעַת הַסַּכָּנָה — מַנִּיחָהּ עַל שֻׁלְחָנוֹ וְדַיּוֹ.

"הנרות הללו" (נאמר אחרי ההדלקה)

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ שָׁאָנוּ מַדְלִיקִין, עַל הַנִּסִּים וְעַל הַנִּפְלָאוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה, עַל יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי הַחֲנֻכָּה הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ הֵם וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֶלָּא לִרְאוֹתָם בִּלְבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לִשְׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעָתֶךָ.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במקור במפורש, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא הדרך היחידה.

כתוב: "יוֹם רִאשׁוֹן מַדְלִיק אַחַת, מִכָּאן וְאֵילָךְ מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ"

פירוש אפשרי (פרשנות): כל לילה האור גדל, כמו שהנס הלך והתגלה מיום ליום (פרשנות שמתאימה להסבר של הגמרא "כנגד ימים היוצאין").

כתוב: "נֵר חֲנוּכָּה מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבַּחוּץ"

פירוש אפשרי (פרשנות): הנר מיועד גם לעוברים ברחוב: לפרסם את הנס. (את המונח "פרסומי ניסא" אומרת הגמרא בהמשך הסוגיה, בדף כג ע"ב.)

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: דף עם הברייתא בגדול, טבלת לילות (8 שורות), חנוכיות מנייר (2 לכל זוג), צבעים, דף עבודה

1. פתיחה: שואלים "אם הייתם צריכים להחליט, הייתם מתחילים בשמונה נרות או בנר אחד? למה?" אוספים תשובות על הלוח. (5 דקות)
2. קוראים יחד את הברייתא הראשונה (כמה נרות) ומפרקים אותה לשלוש מדרגות, כמו סולם: נר איש וביתו, המהדרין, המהדרין מן המהדרין. (10 דקות)
3. בזוגות: ממלאים טבלת לילות. עמודה אחת לבית שמאי (8, 7, 6...) ועמודה אחת לבית הלל (1, 2, 3...). צובעים שתי חנוכיות של הלילה הרביעי, אחת לכל שיטה. (10 דקות)
4. קוראים את שני ההסברים במקור השני ובוחרים איזה הסבר הכי משכנע אותנו. זוכרים: הלכה כבית הלל, אבל גם לבית שמאי יש נימוק. (7 דקות)
5. קוראים את הברייתא על מקום הנר ושואלים: למה דווקא בפתח או בחלון? מגיעים לרעיון של פרסום הנס. (7 דקות)
6. עבודה בדף העבודה, סיכום וכרטיס יציאה. (6 דקות)

💬 שאלות בשלוש רמות

הבנה (מה כתוב?)

1. מה פירוש "נר איש וביתו"?
2. כמה נרות מדליקים בלילה השלישי לפי בית שמאי, וכמה לפי בית הלל?
3. איפה מניחים את החנוכייה לפי הברייתא? ואיפה בשעת סכנה?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מה פירוש "מעלין בקודש ואין מורידין"? הביאו דוגמה מהחיים שבה עדיף להוסיף ולא להוריד.
2. למה, לדעתכם, חשוב שהנרות ייראו מבחוץ?

הערכה (מה דעתי?)

1. בית שמאי ובית הלל חלקו, ושניהם נתנו נימוק. מה אפשר ללמוד מזה על ויכוח טוב בכיתה?

🏁 סיכום השיעור

חוזרים לשאלת הפתיחה: אנחנו מוסיפים נר בכל לילה כמו בית הלל, ומעמידים את הנרות כך שיראו אותם בחוץ. כל תלמיד אומר במשפט אחד מה הנר בחלון "אומר" לעוברים ברחוב.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק שתי שורות:

1. לפי בית הלל, בלילה החמישי מדליקים ___ נרות. _____
2. למה מניחים את החנוכייה בחלון: _____

💡 הערות למורה

חשוב להציג את בית שמאי בכבוד: גם להם יש נימוק, והגמרא שומרת על שתי הדעות. זו הזדמנות ללמד מחלוקת מכבדת.

למתקשים: לעבוד רק עם המקור הראשון ועם הטבלה. למתקדמים: לחשב כמה נרות מדליקים בכל החג לפי כל שיטה (בלי שמש: 36 בשתיהן).

📝 בדף העבודה

נר על פתח הבית: 7 שאלות (טבלת לילות, הבנת המקור, פרסום הנס), ומחוון מלא בעמוד השני.

בסוף הדף ★ שאלת אתגר, ויש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, משפטי פתיחה, פחות שאלות, ומחוון משלה). בסוף כל דף: כרטיס יציאה.

מקורות

- התלמוד הבבלי, מסכת שבת כא ע"ב, נוסח מנוקד (מהדורת ויליאם דייווידסון), מתוך ספריא: sefaria.org.il/Shabbat.21b
- "הנרות הללו", נוסח אשכנז (סידור דעת, נחלת הכלל), מתוך ספריא.

מחוון: בית שמאי, בית הלל ופרסום הנס

1. ב. נר אחד לכל בית בכל לילה.
2. לילה 1: 8 · 1. לילה 3: 6 · 3. לילה 6: 3 · 6. לילה 8: 1 · 8.
3. בית הלל.
4. בדברים של קדושה מוסיפים ועולים, לא מורידים. לקבל כל ניסוח קרוב, למשל "כל יום עוד קצת אור".
5. על פתח הבית מבחוץ. מי שגר בעלייה (קומה עליונה) מניח בחלון שקרוב לרחוב. (בשעת סכנה: על השולחן בבית.)
6. לפרסם את הנס, שכולם יראו ויזכרו. לקבל כל נימוק סביר.
7. 36 נרות בשתי השיטות (2+1+...+8 = 36, וגם 7+8+...+1 = 36). אותו מספר, סדר הפוך.